

- них підприємствах / О. І. Замора // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. – С. 85–90.
2. Сисюк Л. П. Трудовий потенціал в сільському господарстві [Електронний ресурс] / Л. П. Сисюк, С. В. Семененко // Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив : матеріали Сьомої всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. – Режим доступу : <http://intkonf.org/sisyuk-lp-semenenko-sv-trudoviy-potentsial-v-silskomu-gospodarstvi/>
 3. Тищенко С. В. Конкурентоспроможність трудових ресурсів села [Електронний ресурс] / С. В. Тищенко, В. П. Якобчук // Економіка. Управління. Інновації. – 2009. – № 2. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2009_2/09yvptrs.pdf
 4. Дейнеко Л. В. Інноваційний шлях виходу агропродовольчого сектору із кризи [Електронний ресурс] / Л. В. Дейнеко, В. Л. Троян, Е. І. Шелудько // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 2. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2009_2/09dlvask.pdf
 5. Янковська О. І. Особливості інновацій в сільському господарстві [Електронний ресурс] / О. І. Янковська // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 2. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2010_2/10yaoiicg.pdf
 6. Праця в Україні у 2000 році : стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К. : Держаналітінформ, 2001. – 395 с.
 7. Праця в Україні у 2006 році : стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К. : Держаналітінформ, 2007. – 334 с.
 8. Праця в Україні у 2008 році : стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К. : Держаналітінформ, 2009. – 323 с.
 9. Праця в Україні у 2009 році : стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К. : Держаналітінформ, 2010. – 343 с.
 10. Сільське господарство України : стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К. : Держаналітінформ, 2010. – 367 с.
 11. Ринок праці у 2009 році [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 351.82

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

**П. В. Ворона, кандидат наук державного управління;
А. М. Мучник, кандидат політичних наук**

Значення дрібного приватного підприємництва не зводиться лише до його кількісних параметрів. За рахунок своєї масовості, конкурентного середовища й особливої внутрішньої організації воно підсилює динамізм економіки, підвищує її стійкість до перепадів внутрішньої і зовнішньої господарської кон'юнктури. Завдяки зазвичай хорошій керованості, маневреності, обмеженій кількості адміністративного персоналу невеликі компанії забезпечують високу пристосованість структури, обсягу та якісних характеристик виробництва і вжитку до мінливості ринку. Масовий дрібний бізнес наділяє товарну операцію суб'єктивністю

людського контакту, персоніфікує її і таким чином підпорядковує товарно-грошовий оборот контролю громадськості. Значно вищий рівень конкуренції у малому і середньому бізнесі стимулює підприємців до підвищення ефективності виробництва, у тому числі за рахунок упровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Наприклад, одним із чинників ефективного становлення економічної системи Ізраїлю є державне стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу. До цього сектора економіки відносяться виробничі та невиробничі структури, що налічують від одного до ста

працівників. Обсяг продажу малого бізнесу в країні становить до 5 млн дол., а середнього – до 20 млн дол. За даними Управління у справах малого і середнього бізнесу, нині в Ізраїлі діють 400 тис. малих і середніх підприємств, це – 96 % від загальної кількості ізраїльських підприємств. У малому і середньому бізнесі в Ізраїлі зайнято 55 % працюючого населення. Їх доля виробленої продукції у валовому продукті країни сягає 40 %, що становить 3,8 млрд дол. промислового експорту. У розвинених країнах на 1 тис. осіб припадає від 40 до 72 малих і середніх підприємств, а в Ізраїлі – 60. В країні є близько 2 тис. малих і середніх підприємств (18 % від усіх промислових підприємств) на яких працює 26 % від загальної кількості працівників, зайнятих у промисловому секторі. Обсяг виручки від реалізації продукції в 2007 р. становив 19 % від всього обсягу виручки промислової продукції, а експорт – 11 % від усього промислового експорту [1, с. 9–11]. Яким чином держава домоглася таких успіхів? Етапи цього шляху, досвід побудови національного господарства є досить важливим і повчальним для реалій України, де проблеми становлення, особливо малого бізнесу, є фактично проблемами економічного зростання країни, тому тема дослідження є достатньо актуальною.

Останнім часом вивчення зарубіжного досвіду способів економічного зростання зарубіжних країни є стратегічною темою наукових досліджень. Вагомий внесок тут належить єврейським ученим – досліджували особливості економіки через призму політичних подій Д. Гиланді та Е. Берглес, вивчали проблеми політизованої економіки І. Ахароні, особливості розвитку оборонної промисловості Х. Баркай, питання економічного зростання і втручання в економіку А. Дорон, питання економічної і соціальної нерівності П. Гінор, Е. Берглес, військово-промислової інфраструктури країни І. Пері, А. Нойбах, питання приватизації Е. Шишінський, З. Рефуа. Загальні проблеми розвитку та становлення державності Ізраїлю досліджували також такі російські вчені: І. Звягельська, Т. Карасова, А. Федорченко, а сучасні соціальні тенденції та етнічні стосун-

ки ізраїльського суспільства – А. Епштейн, Е. Полноська.

Прорив у розвитку ізраїльського науково-технічного комплексу був забезпечений переважно невеликими приватними фірмами, що займалися розробкою і освоєнням технологій наукоємної продукції. Це сталося завдяки системі державної підтримки малого та середнього бізнесу, що у всьому світі розглядається як чинник, що стимулює зростання зайнятості та розвиток економіки (рис.). Саме це стало причиною розширення діяльності міжнародних організацій, що функціонують у сфері малого та середнього бізнесу, зміцнення контактів між ними. Державні інституції підтримки малого та середнього бізнесу в країні представлені масою структур.

Управління у справах малого і середнього бізнесу. Управління розробило програму міжнародної діяльності, яка включає: встановлення дружніх взаємин і підписання спільних договорів з метою підтримки малого та середнього бізнесу; обмін делегаціями; просування спільних проектів, що розробляються фахівцями Ізраїлю і сусідніх країн; участь у міжнародних конгресах і конференціях з питань підтримки та розвитку малого й середнього бізнесу, діяльність у рамках регіональних систем (OECD-FEED, MEDARME), мета яких – обмін інформацією про інструменти підтримки малого та середнього бізнесу як найбільш динамічного сектора економіки, що швидко розвивається.

Управління було створене як установа, завдання якої полягало у виробленні політики підтримки малого бізнесу та упровадженні її в життя. Частина цієї політики – координація роботи всіх ланок, задіяних в області малого бізнесу, і всебічна підтримка підприємців-початківців. Управління утворене за ініціативою Міністерства промисловості й торгівлі відповідно до рекомендацій Суспільної комісії з проблем малого бізнесу. Засновниками Управління виступили урядові установи (канцелярія глави уряду та міністерства промисловості й торгівлі, фінансів, абсорбції, туризму тощо), економічні організації, у тому числі Асоціація промисловців, Федерація Торговельних палат Ізраїлю, Союз промисловців і ремісників,

Асоціація приватних підприємців, громадські організації, що здійснюють підтримку підпри-

ємництва і малого бізнесу, а також бізнесмени та громадські діячі.

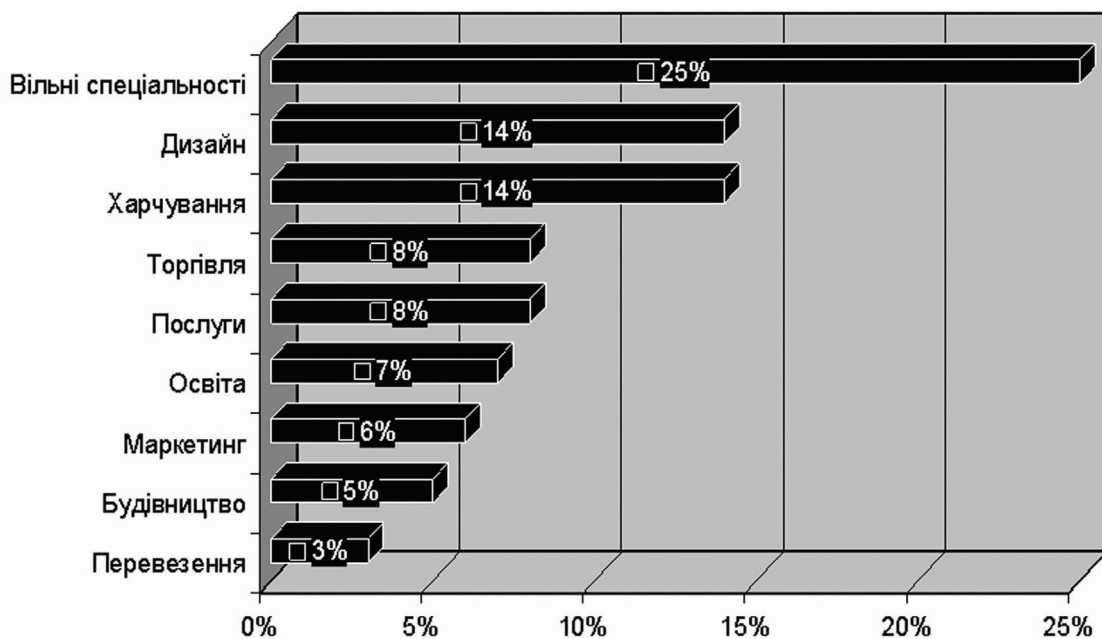

Рис. Малий бізнес в Ізраїлі за галузями

Управління є самостійною некомерційною організацією, до правління входять представники міністерств, економічних і суспільних організацій, які не лише розробляють і приймають програми підтримки малого та середнього бізнесу, але й пильно стежать за їх виконанням і не дають Управлінню перетворитися на черговий бюрократичний орган. Діяльність цієї інституції фінансується Міністерством промисловості, торгівлі і працевлаштування.

Управління у справах малого та середнього бізнесу – загальнодержавна структура з рядом філій у регіонах і в конкретних галузях. Свої програми Управління реалізує через Центри підтримка ділової ініціативи, розташованих по всій країні, що надають бізнесменам усебічну допомогу, – у створенні та веденні бізнесу, його розширенні й розвитку, а в критичних ситуаціях – в запобіганні закриттю. *Головні функції Управління:*

- вироблення державної політики з підтримки малого й середнього бізнесу та її реалізація; розробка та практичне впровадження методів підтримки малого і середнього бізнесу;

- координація діяльності всіх установ і організацій, що займаються проблемами малого й середнього бізнесу; створення місцевих і окружних Центрів підтримки ділової ініціативи, надання ним відповідної допомоги;

- розробка законодавчих пропозицій у сфері малого і середнього бізнесу, інструктаж і роз'яснювальна робота з питань створення підприємств малого та середнього бізнесу й управління ними;

- організація курсів і семінарів, пов'язаних зі створенням і веденням бізнесу;

- забезпечення підприємців інформацією на основі різних баз даних і сприяння у створенні фондів підтримки малого та середнього бізнесу [2, с. 146–147].

Дрібний бізнес допомагає працевлаштувати значну частину іммігрантів і зробити свій вклад у підтримку високих темпів зростання на початковому етапі прискореного економічного розвитку через забезпечення повної зайнятості.

Фонд підтримки і розвитку малого бізнесу створений міністерствами фінансів і промисловості й торгівлі з метою надання допомоги у створенні та розширенні малого бізнесу в

усіх галузях господарства, а також для стимулювання створення нових робочих місць. Позики Фонду надаються на підставі бізнес-планів, а керує ним від Управління у справах малого і середнього бізнесу спеціальна координаційна комісія, в якій представлені: відділ фінансування Міністерства промисловості і торгівлі, Бюджетне управління Міністерства фінансів, а також безпосередньо Управління у справах малого і середнього бізнесу. Максимальна сума кредиту, що надається Фондом, – 500 тис. шекелів на 5 років. Умови здобуття кредиту: чисельність працівників – не більше 70, річний оборот – до 5 млн дол., а кредит повинен використовуватися лише для створення нового або розширення вже існуючого бізнесу. Вклад власника бізнесу у створення або розширення справи повинен становити не менше 25 % від суми кредиту, наданого йому із засобів Фонду.

Умови Фонду періодично уточнюються, тому зацікавленим в отриманні позики слід ознайомитися з ними до подачі заяви. Крім того, в Ізраїлі функціонує цілий ряд цільових фондів – загальнодержавних і регіональних, – призначених для підтримки підприємницької діяльності [3].

Окрім послуг, що надаються підприємцям Управлінням у справах малого і середнього бізнесу та Центрами підтримки ділової ініціативи, є ряд послуг, які надаються сектору малого й середнього бізнесу безпосередньо Міністерством промисловості, торгівлі та працевлаштування, серед яких: технологічні теплиці, бізнес-тренінги, інформаційне обслуговування тощо.

Технологічні теплиці під керівництвом Головного вченого Міністерства промисловості, торгівлі і працевлаштування, які створені в Ізраїлі протягом двох останніх десятиліть, є структурами, що дозволяють підприємцям-початківцям, як старожилам, так і новим репатріантам, реалізувати перспективні технологічні ідеї, що не рідко приводить до створення нового бізнесу і появи на ринку нових товарів [4].

Проект *бізнесу-тренінгу* включає теоретичні (на рівні консультацій) і практичні (консалтинг) заняття у конкретних фірмах,

де підприємці-початківці опановують навички професійного управління бізнесом. Підприємству, за умовами проекту, надається до 150 годин консультацій кваліфікованих і відомих в ізраїльських ділових колах фахівців. Тематика консультацій: загальне і фінансове керівництво, фінансовий контроль, управління виробництвом і маркетинг, інформаційні та комп'ютерні системи, кадри. Заявки на навчання подаються в Центри підтримки ділової ініціативи або районним координаторам. Міністерство промисловості, торгівлі та працевлаштування фінансує діяльність консультантів у розмірі 75 %. В рамках всіх Центрів підтримки ділової ініціативи діє окремо програма навчання власників бізнесу, у яких працює до чотирьох осіб [5].

Державою створена *система інформаційного обслуговування малого і середнього бізнесу*. Малі й середні підприємства функціонують на ринку, для якого характерна жорстка конкуренція і їх здатність вистояти й досягти успіху багато в чому залежить від наявності інформації, необхідної для ухвалення рішень. «Добути» цю інформацію буває складно, доступ до неї ускладнений і нерідко вимагає значних витрат часу й засобів. Тому Управління у справах малого і середнього бізнесу прийняло рішення створити *Центр інформації* з метою збору і систематизації інформаційного матеріалу, здатного зацікавити підприємців і власників невеликих підприємств, що надається їм на пільгових умовах. Інформаційні послуги надаються підприємцям за допомогою *Центрів розвитку малого бізнесу та підтримки ділової ініціативи*. Тематика пропонованої інформації: маркетингові дослідження на місцевому ринку; тендери в Ізраїлі; джерела фінансування; банки установ і організацій; індекси та капіталовкладення; етапи створення бізнесу; інформація про потенційних партнерів, клієнтів і таке інше; ділова інформація тощо [6].

Методичний центр надає допомогу підприємствам, що діють у сфері малого і середнього бізнесу. Суть допомоги у наданні ним (у масштабах усієї країни) конкретних інструкцій по керівництву бізнесом. Фахівці Центру заздалегідь аналізують ситуацію на підприємствах і відповідно до своїх висновків роз-

робляють спеціальні програми інструктажу. Завдання Управління в цій області – координувати роботу, пропонувати Центрам нові інструкції, розробляти програми інструктажу та бізнес-тренінгу, вивчати допоміжні наочні посібники, надаючи все це в розпорядження консультантів, інструкторів і викладачів курсів.

Особливу увагу методичні центри приділяють створенню учбових програм для недосвідчених підприємців, що зайнялися бізнесом нещодавно; для демобілізованих військово-службовців, що відкрили власну справу; для ще не знайомих з умовами і законами місцевого ринку нових репатріантів; для жінок, що володіють або управляють бізнесом; для тих, хто хоче підвищити свій професійний рівень тощо.

Методичні центри використовують сьогодні нові ефективні інструменти допомоги приватним підприємцям і власникам підприємств, що відносяться до сфери малого і середнього бізнесу. У їх числі – комп'ютерна програма «Мій бізнес» (на івриті та російській), яка навчає професійному управлінню всіма аспектами бізнесу; брошури (також на івриті і по-арабськи), що охоплюють практично всі головні розділи бізнес-тематики, курс з підготовки малого бізнесу до участі в тендерах.

Одне із завдань Управління у справах малого і середнього бізнесу – *поширення інформації* про ці послуги серед широких верств населення. Чим більше людей дізнається про роботу вказаних відомств з метою посилення сектора малого та середнього бізнесу, тим більша імовірність, що ця діяльність дасть бажані результати, що малий і середній бізнес, розвиваючись, сприятиме розквіту економіки країни. Не менш важливо, з погляду фахівців Управління, добитися підтримки у вирішенні даних проблем преси, впливових у державі ділових кругів і громадської думки.

Відомо, що в периферійних районах малий бізнес стикається з більшими, ніж у центрі країни, труднощами. Враховуючи це, Управління у справах малого і середнього бізнесу всіляко допомагає приватним підприємцям і підприємствам, що діють у віддалених від центру регіонах, тобто надає особливу допомогу малому і середньому бізнесу в регіонах.

Регіонам також надається першочергове сприяння у створенні Центрів підтримки ділової ініціативи, допомога в рамках спеціальних програм Міністерства промисловості та торгівлі, у наданні кредитів з різних фондів, у тому числі приватних, у пошуку інвестицій, у фінансуванні будівництва торговельно-промислових зон тощо.

Міжнародні контакти. Системи підтримки малого та середнього бізнесу у всьому світі розглядаються сьогодні як чинник, що стимулює зростання зайнятості і розвиток економіки. Саме це стало причиною розширення діяльності міжнародних організацій, що функціонують в області малого і середнього бізнесу, і зміцнення контактів між ними. Дана тенденція однаково характерна і для Ізраїлю, тому через це Управління у справах малого і середнього бізнесу розробило *програму міжнародної діяльності*. Вона включає: встановлення дружніх взаємин і підписання спільних договорів у цілях підтримки малого і середнього бізнесу; обмін делегаціями; просування спільних проектів, що розробляються фахівцями Ізраїлю і сусідніх країн; участь у міжнародних конгресах і конференціях з питань підтримки і розвитку малого і середнього бізнесу. Особлива увага до регіональних програмних систем (OECD-FEED, MEDARME), мета яких – обмін інформацією про інструменти підтримки малого і середнього бізнесу як найбільш динамічного сектора економіки, що швидко розвивається.

Серед додаткових аспектів діяльності з підтримки сектора малого і середнього бізнесу *Проект «НІЦОЦ» – інновації і творче ведення бізнесу*. Сучасне господарство дуже динамічне, воно вимагає постійного вдосконалення бізнесу та залучення нових інструментів для зростання і розвитку. Внаслідок цього компаніям і підприємствам доводиться робити різні кроки з метою усебічної модернізації виробництва. Реалізацією проекту «НІЦОЦ» займаються Управління у справах малого і середнього бізнесу, Міністерство промисловості, торгівлі і працевлаштування, інститут «Іерушалаїм». Основне його завдання – допомогти підприємствам домогтися успіхів за допомогою кваліфікованих консультацій. Частково

цей проект фінансує Європейський Союз. Він призначений для фірм і підприємств, власники і керівники яких мають ділові й технічні здібності й прагнуть до зростання і підвищення конкурентоспроможності своїх виробництв. Консультації субсидуються у розмірі 75 %.

Програма підтримки приватного підприємництва розроблена і в Міністерстві абсорбції з метою створення бази допомоги та сприятливого ділового середовища для підприємців-репатріантів. Завдання програми:

1. Знайомство репатріантів з діловим світом країни; надання ним інструментів і ресурсів, необхідних для реалізації їх підприємницьких здібностей.

2. Розвиток у масштабах країни системи ділового консалтингу, підвищення кваліфікації і бізнес-супроводу; допомога в розробці та реалізації ідей; підтримка бізнесових проектів, що діють.

3. Допомога в забезпеченні початкового капіталу для відкриття нового бізнесу; розвиток ділових можливостей.

4. Розвиток програм бізнесу-тренінгу й галузевих проектів, що є базою для просування приватного підприємництва репатріантів.

Підтримка ділової ініціативи репатріантів Міністерством абсорбції здійснюється через регіональні центри підтримки ділової ініціативи (МАПІ) і Асоціацію Підприємців Ізраїлю (АПІ) [7].

Отже, малий бізнес має особливе суспільно-економічне значення для розвитку місцевих громад і регіонів: завдяки цьому вони уникають економічного ризику, спричиненого «прикріпленням до одного підприємства», таке явище приводить до кабальної залежності багатьох людей, усього місцевого бюджету, від якого-небудь одного великого заводу або фабрики. Тобто розвиток малого і середнього бізнесу стабілізує розвиток кожної місцевої громади чи регіону, їх дієвість і самостійність.

Вагомий вклад малого бізнесу в економіку країни полягає в підтримці високого рівня конкуренції на ринку товарів і послуг. Малі підприємства розширюють ринок праці, роблять його різноманітним, сприяючи діловій активності. Вони відіграють центральну роль

у формуванні економічного потенціалу країни і в зміні суспільного й економічного статусу регіонів і громад. Усі економічно сильні держави мають розвинену інфраструктуру малого і середнього бізнесу. Рівень розвитку даної інфраструктури може розглядатися як економічний індикатор демократичного розвитку, адже малий бізнес дозволяє широким верствам населення спробувати свої сили на терені підприємництва, «повертаючи» свій борг демократії створенням нових робочих місць.

Усвідомлення ролі малого бізнесу в оперативному і відносно незатратному вирішенні проблеми зайнятості, у тому числі зайнятості репатріантів, зумовило виникнення структур, що надають підтримку малому бізнесу на місцевому рівні за рахунок суспільних, державних, приватних, деколи і благодійних джерел. Ця система підтримки малого і середнього бізнесу зробила істотний вклад у подолання безробіття, посприявши створенню десятків тисяч робочих місць [8, с. 206–209]. Висока міра концентрації виробництва та капіталу поєднується в Ізраїлі із збереженням величезної маси дрібних і середніх компаній, на які доводиться понад половина робочої сили, зайнятої у промисловості та сфері послуг. Ця група вельми неоднорідна: сюди входять і дрібні ремісничі майстерні кустарного типу, і добре оснащені, вузькоспеціалізовані дрібні та середні компанії, що виконують субпідрядні роботи для крупних фірм. Циркуючі тут розрізнені індивідуальні капітали часто міняють власників. Але цей полюс економічної системи Ізраїлю стійкіший і набагато численніший за складом, на відміну від більшості інших індустріально розвинених країн. Малі компанії міцно пов'язані з великими корпораціями субпідрядними, фінансовими, побутовими й іншими зв'язками [9, с. 485–486]. Цей досвід відносно молодій країні, що всього за 60 років побудувала ефективну демократичну й економічну систему, є корисним для України та потребує детального вивчення у сфері створення як нормативно-правових і економічних умов запровадження досвіду державної підтримки малого і середнього бізнесу, що в перспективі утвердить середній клас як домінуючий у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бізнес в Ізраїлі. Бізнес з Ізраїлем. – Тель-авів : Асоція підприємців Ізраїлю, 2008.
2. Путівник підприємця. Довідковий посібник для ділових людей в Ізраїлі. – Тель-авів : Асоція підприємців Ізраїлю, 1999.
3. מ"עב מיסגניפו הלכלכ רובח [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tavor.biz>
4. Ворона П. В. Особливості програми технологічних інкубаторів Ізраїлю, як державної підтримка бізнесових проєктів та ініціатив на сучасному етапі / П. В. Ворона, А. М. Мучник // Науковий вісник Полтавського Університету Споживчої кооперації України. – 2009. – № 2 (33). – (Серія «Економічні науки»). – С. 17–22.
5. Програма «ТНУФА» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.il4u.org.il/Israel/boutIsrael/Immigration/Work/Specialist/ProgramTnufa.htm>.
6. Бізнес в Ізраїлі. Довідник підприємця. – 4-те вид. – Тель-авів : Асоція підприємців Ізраїлю, 2007.
7. Частное предпринимательство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.2binisrael.org.il>
8. Епштейн А. Д. Суспільство і політика сучасного Ізраїлю / А. Д. Епштейн, А. В. Федорченко. – М. : Мости культури, 2002.
9. Звягельська І. Д. Держава Ізраїль / І. Д. Звягельська, Т. А. Карасова, А. В. Федорченко. – М. : ІВ РАН, 2005.

УДК 369.012

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТИХ У СФЕРІ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Л. Г. Ткаченко, кандидат економічних наук

Глобальна тенденція підвищення гнучкості ринку праці пояснюється необхідністю розширення можливостей вибору робочих місць для економічно активного населення та підвищення конкурентоспроможності підприємств за рахунок оптимізації витрат на робочу силу. Водночас поширення нестандартних форм зайнятості послаблює роль державного та договірної регулювання і може призвести до зниження рівня соціальної захищеності працівників. Тому головною метою політики зайнятості в сучасному світі стає баланс гнучкості і захищеності на ринку праці [1].

Для повноти реалізації підприємницького потенціалу країни необхідно, щоб в економіці співіснували підприємства різного розміру і масштабу. Розмір виробничих одиниць у чинних міжнародних і національних нормативних актах вирізняється, як правило, з урахуванням вартісних показників – річних обсягів виручки від реалізації, обороту, балансу тощо, але з практичних міркувань найчастіше статис-

тичний критерій встановлюється за кількістю працюючих, оскільки ця ознака більш стабільна і зручна для порівнянь [2, с. 46]. Класифікація підприємств за розміром передбачає такі групи:

- мікропідприємства – від 1 до 9 зайнятих осіб;
- малі підприємства – від 10 до 49 зайнятих осіб;
- середні підприємства – від 50 до 249 зайнятих осіб;
- великі підприємства – 250 і більше зайнятих осіб.

Великі підприємства, як правило, відносяться до корпоративного сектора. Їх потужність (іноді й монополія) зумовлює вищу продуктивність і прибутковість, проте для широкого загалу можливості зайнятості в них обмежені працею за наймом, а участь у власності – дрібними акціями. Важливі переваги середнього та малого підприємництва становлять незначна потреба в грошових і матеріаль-